

Csizmadia Ervin

Az egypárti kihívás

Most még senki nem foglalkozik vele, pedig amikor túl leszünk az adó- és a költségvetési vitán, szembe kell néznünk egy újabb alapkérdéssel: lesz-e trendváltás a kormányzás jellegében, beköszönhet-e a (bármikor megtartott) választásokat követően az *egypárti* kormányzások korszaka?

A kérdés látszólag légből kapott, hiszen semmi látható jel nem mutat erre. Azért ha jobban megnézzük, mégis csak zörög itt a haraszt, van valami előszele annak, hogy változik a kormányzás. Éppen e kezdődő trendváltás nevében jött létre 2008 tavaszán a szocialista kisebbségi kormány, amely *már* nem koalíciós, de *még* nem többségi egypárti kormány; amolyan átmeneti képződmény. S mint ilyen a kifulladását jelzi egy 1990-ben kezdődő trendnek, amely evidens módon csakis koalíciós kormányokat produkált Magyarországon. Érdekes hát éles fénybe állítva megfogalmazni: mintha kezdenénk visszatérni a magyar politikatörténet hagyományaihoz, amelyet mindig is az egypárti (szinte leválthatatlan) kormányok uraltak.

A rendszerváltás koalíciós képlete

Ahhoz persze, hogy ezen állításunkat alátámasszuk, röviden érdemes kitérni a következőkre. Magyarországon 1990-ben, a rendszerváltás idején – kizárván a közelmúltból örökölt egypárti kormányzást - természetes igényként merült fel a *koalíciós* kormányzás intézménye. Egyfelől egyetlen pártnak sem volt esélye az abszolút többség elnyerésére, másfelől a Kádár-rendszerhez kötődő negatív élmények eleve kizárták ezt a kormányzási képletet. A választások nyomán létrehozandó koalíció jellege, tágassága azonban nagyon is komoly vitatéma volt a mérvadó pártok között, amelyek közül a győztes MDF és a második SZDSZ az átmenet során keletkező politikai törésvonalakat nem látta olyan rendkívülieknek, amelyeken csak nagykoalícióval lehetne úrrá lenni. Ellenben a Fidesz – rendkívüli horderejűnek tartván az átmenet nehézségeit - a nagykoalíció mellett voksolt. Akármelyik álláspontot is nézzük azonban, abban közösek, hogy észébe nem jutott senkinek feltételezni: *egyetlen* politikai erő kisajátíthatná a hatalmat. Sőt – a túlhatalmat megakadályozandó - a

kiskoalíciós hatalomgyakorlásba is fékeket építettek be - a vezető kormánypárt és a legnagyobb ellenzéki párt paktumán keresztül. Maga a koalíciós képlet tehát abban a biztos tudatban alakult ki, hogy tartósan *két blokk* áll majd szemben egymással, amelyek nagyjából hasonló nagyságúak, s amelyek közül az egyik kormányra kerül, míg a másik ellenzékké vonul. Azzal persze (főként kormányoldalon) nem számoltak, hogy négyévenként kormányváltások következnek majd be, kiütvén (az egypárti kormányzás mellett) a hagyományos magyar politikatörténet másik oszlopát: a tartós (négy évnél jóval hosszabb) hatalomgyakorlást.

A koalíciós kormányzás tehát egy hosszú távra tervezett, teherbíró modellnek ígérkezett, ám az első repedés már 1994-ben, az MSZP (abszolút többségű) választási győzelmével megmutatkozott, hiszen a választók (részben nosztalgiából, részben más okokból) visszazavarták a hatalomba azt a pártot, amelynek előd-pártja 1956-tól 1990-ig mindig egyedül kormányzott. A sokakban rossz emléket ébresztő egypárti kormányzás visszatérését persze akkor még a nemzetközi közvélemény és a hazai mérvadó értelmiség sem engedte meg – ezért azután az MSZP-nek koalícióra kellett lépnie az SZDSZ-szel. 14 évvel ezelőtt már leckét kaphattunk abból, hogy Magyarországon igenis vannak hívei (ezáltal tartalékai) az egypárti kormányzásnak, s csak idő kérdése, hogy mikor (és milyen érvekre alapozva) kerülhetnek ezek a hívek többségbe.

Trendfordító népszavazás

Nos, a trend 2008 tavaszán, a népszavazással fordult meg, s nem sokkal a referendumot követően szinte visszatértünk 1994-be, azzal a megszorítással, hogy (választások nélkül, de) *relatív* többségű egypárti kormány alakult. Tekintsünk most el attól, hogy ennek az egypárti kormánynak a megalakulása milyen alkotmányjogi problémákat vet fel (kormányprogram hiánya és parlamenti jóváhagyatása stb.), s koncentráljunk arra: hogy vajon ez az aktus egyedülálló, vagy valamilyen trendforduló nyitánya-e? Vagy még egyértelműbben: a kisebbségi kormányzás végeztével van-e visszatérés a „normális” koalíciós kormányzáshoz, avagy a *kisebbségi* egypárti kormányzás csak előjáték-e a *többségi* egypárti kormányzáshoz?

Állításunk az, hogy jó okunk van komolyabban számolni az utóbbi lehetőséggel. Az első érvünk logikai. Az elmúlt 18 évben működő koalíciós kormányok (s különösen az utóbbi

6 év szocialista-liberális kormánya) képtelenek voltak hatékony kormányzásra, azaz nem tudták fenntartani és fokozni Magyarország nemzetközi versenyképességét, voltaképp nem tudták teljesíteni azt a vállalást, ami miatt szövetségre léptek egymással. Az ilyen jellegű célkitűzés persze korántsem egyedülálló Magyarországon, épp ellenkezőleg: a modern magyar történelemben mindig is ez volt a kormányok célja. Ennyiben tehát az MSZP-SZDSZ kormányok szövetkezésének nem volt újdonsága, ha csak az nem, hogy ezúttal nem egy-, hanem két párt koalíciójában próbálták teljesíteni a felzárkóztatás programját. Ám ha a cél teljesítése elmarad, értelmetlenné válhat a koalíció. Vagy éppenséggel az a következtetés adódhat, hogy *maga* a koalíció több kárt okoz, mint hasznot.

Másodszor tehát látnunk kell, hogy a koalíció felmondása 2008 tavaszán az MSZP részéről tudatosan megtervezett lépés volt – függetlenül attól, hogy a koalíciós társnak is régóta elege volt az egészből. Messze nem pusztán csak arról van szó, hogy az MSZP kivonul a liberális reformok végrehajtásának kötelezettsége alól – amit addig úgy ahogy támogatott -, hanem arról, hogy a fő hátulütőnek a koalíciós mechanizmust tekintik, ami leblokkolja a nagyobbik párt cselekvési szabadságát. Ezen a véleményünkön nem változtat az sem, ha 2008 szeptemberében azt látjuk: az MSZP – a költségvetés megszavazása érdekében - még egy kétségbeesett kísérletet tesz legalább egy laza „költségvetési koalíció” feltámasztására. Teszik ezt annak biztos tudatában, hogy az egypárti kormányzást ma már – tapasztalataik birtokában – messze hatékonyabbnak tekintik a koalíciónál.

Végül harmadjára megemlíthetjük a jobboldalon tapasztalható erőkoncentrációt. A Fidesz berkeiben régóta elhangzik, hogy a magyar pártrendszernek változnia kéne, s el kellene mozdulni a kétpártrendszer felé. Ebből kiindulva a Fidesz elég sok és egyértelmű lépést tett a jobboldali potenciális szövetséges pártok felszeletelésére. E szándékok mögött 1994-től kezdődően az a helyzetértékelés állott, hogy egy szocialista mamutpárttal szemben csakis egy koncentrált jobboldali konglomerátumpárt párt veheti fel sikerrel a küzdelmet. 1998-ban még nem, de 10 évvel később már nyugodtan beszélhetünk jobboldali mamutpártról, amelynek akár kétharmados választási győzelem elérésére is van esélye. Ami ugyebár azt jelentheti, hogy a Fidesznek senkivel nem kell koalíciót kötnie, egyedül alakíthat kormányt. Ily módon pedig előállhat az 1990-ben elképzelni sem tudott képlet: ismét lehet Magyarországon egy kormányképes jobboldali nagypárt, amely „belehelyezkedhet” az 1945

előtti modellbe, akár több ciklusra is átveheti a hatalmat, miközben vele szemben egy széttagolt, sokirányú (az MSZP-t is magában foglaló) ellenzék néz farkasszemet.

A magyar hagyomány „hirtelen” todulása

Attól tartunk, hogy éppen ez utóbbi lehetőségtől tartott a baloldal és a miniszterelnök, amikor irányt vettek a kisebbségi kormányzás felé. Hiszen – vélhették – egy hatástalan MSZP-SZDSZ koalíciós kormányzás nem tudja eltorlaszolni a jobboldali nagypárt megerősödése előtt az utat, s akkor egyetlen esély marad a jobboldali hatalomátvétel feltartóztatására: a kisebbségi kormányzás. Az MSZP tapasztalatai 2006-tól „logikusan” egy irányba mutatnak: népszerűsége az SZDSZ „engesztelhetetlensége” miatt csökken, a Fidesz népszerűsége pedig az SZDSZ által képviselt „reformdogmatizmus” miatt nő. S ebből a helyzetértékelésből születik meg a nagy terv: egy kisebbségi kormány - a költségvetés periódusát leszámítva - akár úgy is kormányozhat, *mintha* többségben lenne. A gyurcsányi stáb ötlete az állandósuló többségi válsághelyzetre a visszatérés a magyar történelem kormányzástechnikai hagyományaihoz, azzal a szolid különbséggel persze, hogy ebből a scenárióból hiányzik a választói felhatalmazás. Ám ez a felhatalmazás-hiány nem mutatkozik meg az önértelmezésben, amely nagyjából ugyanaz, mint 1867 és 1945 között: a kisebbségi kormánynak *van*, a többieknek ellenben *nincs* koncepciója. Mindenképpen elgondolkodtató, hogy az elmúlt napokban keveseknek tűnt fel: a *Megegyezés* című programjavaslatból szinte nem derül ki, hogy azt egy *kisebbségi* kormány feje írta. A hangütés – bármily furcsa - az önbizalomtól duzzadó, a cselekvés fő irányáiban magabiztos „többségi” kormányfőé, aki – nem foglalkozván holmi „kisebbségi komplexusokkal” - büszkén ajánlja fel vitatásra tervezetét, hiszen tudni véli: a riválisoknak – ahogyan a történelemben mindig - úgysem lesz az övéhez fogható átfogó és koherens ajánlata. S honnét máshonnan jöhetne ez a hangütés, ha nem abból a magyar hagyományból, amelyben – kevés kivételt leszámítva – mindig a regnáló kormány volt csak az igazi politika-csináló tényező, a többiek pedig (legalábbis a kormány értelmezésében) lelkes és kormányképtelen amatőrök?

Arra szeretnénk tehát felhívni a figyelmet, hogy a baloldal a Magyarországon évszázadosan kipróbált egypárti kormányzási modell rehabilitálásán dolgozik hónapok óta. Más szempontok és előzmények után, de hasonlóan gondolkodik persze a jobboldal is, amely 14 éve ezt a baloldalt tekinti fő és legyőzendő versenytársnak, s ha a nyilvánosság előtt szinte

minden kérdésben egymás engesztelhetetlen ellenfelei is, egy dologban mégis közösek: (ma már) nem sokat adnak a koalíciós kormányzásra, a kiutat az erős egypárti kormányzás felelevenítésében látják.

Más kérdés, hogy mindezt megtehetik-e majd. Az ösztönük és a hajlamuk ez irányba húzza őket. Az MSZP története során kezdettől ország-menedzselő párt volt, a szónak abban az értelmében, ahogyan országot menedzseltek nálunk a dualizmusban és a két háború között. Az MSZP valójában menedzser-örökös párt, ez identitásának magva. E menedzselő munkában – persze a saját önkép szerint - többnyire inkább akadályozza, semmint segíti az MSZP-t az SZDSZ a maga örökös izgékonyosságával és átfogó reformbuzgalmával. Az MSZP országmenedzselő párt, de nem reformpárt. Ahogy a nagy menedzserpártoknak (Szabadelvű Párt, Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja) sem volt sok közülük a reformhoz. Az országmenedzselés - amelyre vélhetőleg az MSZP ma is esküszik - elsősorban egy külpolitikai-külgazdasági felzárkóztatás - belpolitikai pangás árán. A reform célja ehhez képest más: a pangás megszüntetése, a kül- és a belpolitikai változások arányának és garanciáinak megteremtése.

Jobboldali országmenedzselés?

Magyarországon rengeteg felzárkóztató kormány működött a múltban, de alig volt közöttük, amelyik reformkormánynak nevezhető. A mostani helyzetben benne van az a lehetőség, hogy egy nyert választás után a Fidesz által fémjelzett jobboldali mamutpárt veszi át a stafétabotot s téríti vissza a „történelmi” útra a hazai párt-és kormánypolitikát, azaz megindulhat egy – reform nélküli – jobboldali ízlésű és a tetejében váltógazdálkodás nélküli országmenedzselés.

Érthető, ha a baloldal ebbe nem akar beletörődni, és minden követ megmozgat, hogy az ország-menedzselés 1956 után megszerzett privilégiumáról ne mondjon le. A nagy jobboldali párt azonban már itt van, és elnézve a kisebbségi Gyurcsány-kormány teljesítményét, legkésőbb 2010-ben fel is váltja majd a baloldalt. Könnyen lehet, hogy nem szimpla kormányváltás lesz, hanem az 1990 utáni demokratikus rendszer koalíciós kormányzásához és 4 évenkénti váltásaihoz képest visszatér a történelmi trend: egypártiság több cikluson keresztül. Erről szól a mai magyar politika – legyen szó költségvetésről, adóról vagy bármi másról.